

De bedevaart naar Mekka

LESBRIEF

**MUSEUM
VOOR VOLKSKUNDE**

Lesbrief bij de galerij tentoonstelling

De bedevaart naar Mekka

Museum Volkenkunde heet u en uw leerlingen van harte welkom bij de galerij tentoonstelling *De bedevaart naar Mekka*. Deze tentoonstelling is geschikt voor groep 6, 7 en 8 van het primair onderwijs en klas 1 en 2 van alle niveaus binnen het voortgezet onderwijs. Met deze lesbrief kunt u uw leerlingen voorbereiden op hun bezoek aan het museum. U vindt hier algemene achtergrondinformatie over de islam in het algemeen en over het thema hadj in het bijzonder. De lesbrief is opgebouwd uit vier delen:

Deel A:	informatie over de tentoonstelling	
	- introductie <i>De bedevaart naar Mekka</i>	p. 3
Deel B:	algemene informatie over de islam en de hadj	
	- de 5 zuilen van de islam	p. 4
	- de profeet Mohammed	p. 5
	- Mekka	p. 5
	- Medina	p. 5
	- rituelen van de hadj	p. 6
	- de hadj in Nederland	p. 7
Deel C:	opdrachten	
	- ter voorbereiding	p. 8
	- ter naverwerking	p. 10
	- discussiepunten	p. 11
	- creatief	p. 11
	- interessante links	p. 11
Deel D:	praktische informatie	
	- bezoek aan de tentoonstelling	p. 12
Bijlagen:	- bijzondere objecten in de tentoonstelling	p. 13
	- onderschriften foto's lesbrief	p. 15

Deel A: introductie *De bedevaart naar Mekka*

Na het succesvolle programma bij de tijdelijke tentoonstelling *VERLANGEN NAAR MEKKA - de reis van de pelgrim*, is op veler verzoek een nieuw onderwijsprogramma ontwikkeld. Voor dit programma is in de Azië zaal een gloednieuwe tentoonstelling gerealiseerd over de hadj, de pelgrimage naar Mekka, waar jaarlijks miljoenen mensen uit de hele wereld aan deelnemen. Vanaf januari 2015 presenteert Museum Volkenkunde deze unieke tentoonstelling *De bedevaart naar Mekka*. Schitterende voorwerpen, persoonlijke verhalen en indringende reportages geven een alomvattend beeld van deze indrukwekkende pelgrimstocht. De tentoonstelling is in samenwerking met stukken uit de collectie Islamitische kunst van Dhr. Nasser D. Khalili en het Tropenmuseum tot stand gekomen.

Voor een kwart van de wereldbevolking is Mekka de plek waar je een keer in je leven geweest moet zijn. Wereldwijd richten gelovigen zich dagelijks met hun gebeden in de richting van de heilige stad. Jaarlijks gaan miljoenen pelgrims op bedevaart. De stad Mekka in Saoedi-Arabië is alleen toegankelijk voor moslims, voor anderen is Mekka alleen bekend van foto's met stromen pelgrims rondom de heilige Ka'ba.

Mekka is meer onderdeel van onze Nederlandse cultuur en geschiedenis dan we wellicht beseffen. Honderdduizenden inwoners van ons koninkrijk hebben de pelgrimstocht in het verleden gemaakt; vanuit Indonesië, Suriname en Nederland. Mekka en de bedevaart ernaartoe zijn daarmee ook onderdelen van onze geschiedenis en cultuur.

De bedevaart naar Mekka heeft eeuwenlang veel kunstenaars en vorsten geïnspireerd tot het (laten) vervaardigen van schitterende objecten. Zo'n 60 unieke objecten zijn bijeen gebracht met een grote verscheidenheid: van de tiende eeuw tot nu, van Indonesië tot Marokko.

Wat trekt de pelgrims? Welk verlangen drijft ze? Welke rituelen vervullen ze? Welke beproevingen komen ze tegen, welke loutering ondergaan ze? Welke onvergetelijke indrukken en ervaringen doen zij op, onderweg, ter plekke en na terugkomst? Aan de hand van persoonlijke verhalen wordt in deze tentoonstelling een uniek inzicht geboden in een van de grootste spirituele, culturele en religieuze fenomenen van de wereld.

Deel B: algemene informatie over de islam en de hadj

Onderstaande informatie kan met behulp van de bijbehorende powerpoint presentatie gebruikt worden, ter voorbereiding aan het bezoek en het onderwijsprogramma *De bedevaart naar Mekka*.

De vijf zuilen van de islam zijn:

- Geloofsbelijdenis uitspreken (shahadah)
- Vijf keer per dag rituele gebeden verrichten (salat)
- Vasten tijdens de ramadan (sawm)
- Geven van aalmoezen (zakat)
- Pelgrimstocht naar Mekka (hadj)

1. Geloofsbelijdenis (shahadah)

Iedere moslim dient zich te houden aan de vijf zuilen van de islam. De eerste en belangrijkste is het uitspreken van de geloofsbelijdenis. Dit houdt in dat een moslim gelooft en uitspreekt dat er maar één god is en dat Mohammed Zijn profeet is. Deze zin zie je vaak gekalligrafeerd op kunstwerken. De zin die wordt uitgesproken is: 'ik getuig dat er geen God is dan God en dat Mohammed Zijn profeet is'. In het Arabisch is dat: Ach'hadoo an la ielaha iella Allah, wa ach'hadoo anna Mohammadan rasoeloe Allah (foto 2).

2. Bidden (salat)

Moslams bidden vijf keer per dag op vaste tijden. Kinderen hoeven nog niet te bidden. Dat doen ze pas als ze in de pubertijd komen. De vijf tijden waarop wordt gebeden zijn: bij zonsopgang, als de zon op z'n hoogste punt staat, in de namiddag, bij zonsondergang en bij het vallen van de nacht. De tijden zijn vastgesteld in gebedskalenders omdat de tijden iedere dag met een paar minuten verschuiven. Het gebed wordt altijd richting Mekka verricht. Vanuit Nederland ligt Mekka naar het oosten, op ongeveer 124 graden op het kompas. In de tentoonstelling zie je een kompas uit de collectie van het Tropenmuseum en een modern kompas die vandaag de dag wordt gebruikt tijdens de hadj.

3. Vasten (sawm)

De negende maand van islamitische kalender heet ramadan. Dit is de vastenmaand waarin moslams van zonsopgang tot zonsondergang vasten. Ze drinken dan geen water, eten niet en leven zo sober mogelijk. Na zonsondergang mogen ze weer eten en drinken. De maand ramadan is een maand van bezinning en spiritualiteit. Door te vasten proberen moslams mee te voelen met degenen die het moeilijk hebben en geen eten hebben. Ook is het een reiniging voor het lichaam en de ziel. Ze houden zich minder bezig met wereldse zaken en proberen zich te concentreren op hun relatie met God. In de ramadan wordt ook veel aan liefdadigheid gedaan. Aan het einde van de ramadan wordt het Suikerfeest gevierd. Het Suikerfeest begint met het geven van een aalmoes aan een arme. Dit is het bedrag wat een behoeftig iemand nodig heeft om een maaltijd te kopen. Voor Nederland is dat vastgesteld op € 7,-. Iedere vastende moet vóór het Suikerfeest dus minimaal € 7,- aan een arme geven. Daarna wordt feest gevierd met veel lekkers en familiebezoek. Soms is het niet duidelijk wanneer precies de start van de ramadan of het Suikerfeest is. Dat komt omdat moslams een maankalender volgen. Daarbij gaan ze uit van het zien van de maan en die is pas de avond voor de aanvang van de ramadan of het Suikerfeest te zien.

4. Aalmoezen (zakat)

Iedere moslims dient over zijn bezittingen 2,5 procent 'armenbelasting' te betalen. Dit gebeurt jaarlijks. Het gaat dan zowel om spaargeld wat op de bank staat, als om bezittingen in goud, zilver, granen etc. Dit moet aan armen gegeven worden. Hiermee worden de bezittingen gezuiverd. Zakat komt in het Arabisch van het woord 'reinen'. Met het geven van de zakat, reinig je je bezittingen. De zakat is ook pas verplicht vanaf het moment dat iemand een eigen inkomen en bezit heeft.

5. Pelgrimstocht naar Mekka (hadj)

De vijfde zuil van de islam is de hadj. Deze vindt jaarlijks plaats in de twaalfde maand van de Islamitische maankalender (dhu'l-Hidja). De hadj is verplicht voor iedere moslim die hiertoe lichamelijk en financieel in staat is. De hadj is pas verplicht als men volwassen is. Kinderen hoeven nog niet op hadj. De hadj bestaat uit een aantal rituelen die in een vaste volgorde en op vaste tijden moeten worden uitgevoerd. Deze rituelen zijn: het aannemen van de 'ihram' staat. Dit betekent dat je je begeeft in een staat van soberheid, reinheid en toewijding aan God. Mannen dragen dan twee witte, ongenaaide doeken en slippers, vrouwen dragen simpele bedekkende kleding. Tijdens de ihram mag je niets kopen of verkopen, geen dieren doodmaken (dus ook geen vervelende mug).

De profeet Mohammed

De profeet Mohammed is de stichter van de islam. Hij werd geboren in Mekka in het jaar 570. Hij ontving via de engel Gabriël openbaringen van God. Deze openbaringen noemen we de Koran. Voor moslims is de profeet Mohammed de belangrijkste persoon op aarde. Nog belangrijker dan een vader, moeder, dochter of zoon. Moslims proberen zoveel mogelijk te leven zoals de Profeet dat ook deed. Zijn levensverhaal is verzameld in de 'hadith'. Daar waar de Koran geen antwoord geeft op bepaalde vragen, wordt de hadith geraadpleegd. De profeet Mohammed is overleden in de stad Medina. Na zijn overlijden werd de regering van de islamitische staat overgenomen door zijn vier beste metgezellen, dit waren Aboubakr, Omar, Othman en Ali. In veel kalligrafieën in bijvoorbeeld moskeeën zie je naast de naam van Allah en Mohammed ook de namen van de vier metgezellen staan (foto 3).

Mekka

Mekka is een stad in Saoedi-Arabië (foto 4). In Mekka wonen ongeveer 1.944.168 mensen. Tijdens de periode van de hadj stroomt Mekka vol met ongeveer 3 miljoen mensen. Deze pelgrims komen allemaal voor de 'al-Masjid al-Haram' (foto 5) de Grote Moskee waar de Ka'ba (foto 6) ook in staat. De Ka'ba is de belangrijkste plek voor moslims op aarde. Ka'ba betekent in het Arabisch letterlijk kubus. Het gebouw is dan ook kubusvormig en heeft een hoogte van ongeveer vijftien meter en een breedte van ongeveer twaalf meter. Moslims over de hele wereld bidden vijf keer per dag met hun gezicht richting Mekka. Als ze in Mekka zijn, dan bidden ze richting de Ka'ba. Mekka is naast een heilige religieuze stad ook een hele moderne stad. Er staan wolkenkrabbers (foto 7), winkelcentra, pretparken en hotels. Mekka is van oudsher een handelsstad en dat is het nog steeds.

Medina

Medina is de tweede heilige stad in de islam (de derde is Jeruzalem). Hier ligt de profeet Mohammed begraven samen met veel van zijn vrienden. Toen de profeet Mohammed zijn boodschap verkondigde in Mekka vonden de bewoners van Mekka dat niet leuk. Ze bedreigden hem en zijn volgelingen. Daardoor besloot hij te verhuizen naar Medina. De dag van deze emigratie is ook de start van de islamitische kalender. Deze noemen we de Hijri kalender. Hijri komt van het woord hijra dat emigratie betekent. In de islamitische jaartelling is het nu het jaar 1436. Tijdens de hadj bezoeken veel pelgrims ook Medina. In Medina staat ook een grote moskee (foto 8) met een groene koepel. Onder die groene koepel (foto 9) ligt de profeet Mohammed begraven (foto 10).

De rituelen van de hadj

De hadj vindt één keer per jaar plaats. Dan komen moslims uit de hele wereld samen in Saoedi-Arabië. Ze bezoeken dan de plaatsen Mekka, Mina, Arafat, Muzdalifa en soms ook Medina. Op al deze plekken moeten ze bepaalde rituelen uitvoeren. Die rituelen bij elkaar vormen de hadj. Moslims geloven dat wanneer je de hadj goed volbrengt, al je zonden worden vergeven. Je gaat dan terug naar huis alsof je net geboren bent. Tijdens de hadj worden veel momenten uit het leven van de profeet Abraham herdacht.

De hadj begint thuis met de intentie. De intentie is de basis van iedere handeling in de islam. De hadj is alleen verplicht voor mensen die gezond zijn en die het zich financieel kunnen veroorloven. Je mag niet op hadj met geleend geld of als je nog veel schulden hebt. Je moet die dan eerst aflossen voordat je gaat. Vroeger reisden mensen soms wel maanden lang te voet of op een rijdier naar Mekka (te zien in de film over Ibn Battuta: *Journey to Mecca*). Tegenwoordig gaat dat veel makkelijker met het vliegtuig. Vanuit Nederland is het ongeveer zes uur vliegen naar Mekka. Als de pelgrim in de buurt van Mekka komt moet hij vanaf een bepaald punt in de 'ihram' staat treden. Dit betekent de gewijde staat waarin de pelgrim zich helemaal tot God keert. Mannen trekken twee simpele, witte, ongenaaide doeken (foto 11) aan en vrouwen dragen gewone kleding. Ze gebruiken geen zeep, parfum of andere luxe goederen. Het is in de ihram staat niet toegestaan om te kopen of verkopen, te trouwen, een dier te doden of je bezig te houden met onnodige gesprekken. Alles moet in het teken staan van aanbidding.

De hadj start met het bezoeken van de Grote Moskee en de 'tawaf' het zeven keer om de Ka'ba lopen. Hierna wordt er zeven keer heen en weer gelopen tussen de heuvels van Safa en Marwa. Hiermee wordt Hagar, de vrouw van Abraham herdacht die met haar zoon Ismaël op de arm heen en weer liep tussen deze heuvels op zoek naar water. Na zeven keer ontsprong op die plek de bron Zemzem als een gunst van God. De Zemzem-bron stroomt nog steeds. Pelgrims drinken er veel van en nemen het water ook mee terug naar huis als souvenir. Volgens moslims heeft Zemzem-water een genezende werking. Na het drinken van Zemzem-water wordt er nog gebeden achter de Standplaats van Abraham. Hierna gaan de pelgrims naar het tentenkamp van Mina (foto 12). Hier overnachten ze en besteden ze veel tijd aan aanbidding.

De volgende dag is dan de dag van Arafat. Dit is de belangrijkste dag van het jaar voor moslims. Op die dag dalen de engelen af naar de eerste hemel en kun je alles vragen wat je wilt. Pelgrims verblijven daar de hele dag, tot zonsondergang en bidden zoveel mogelijk. Op de berg van Arafat (foto 13) staan is het belangrijkste ritueel van de hadj. Zonder dit ritueel is de hadj ongeldig. In de avond van diezelfde dag gaan de pelgrims naar Muzdalifa, daar overnachten ze en verzamelen ze steentjes zo groot als een erwit (foto 14&15). Deze steentjes worden de volgende dag gebruikt om symbolisch de duivel mee te verjagen. Hiermee wordt de profeet Abraham herdacht. Toen hij opdracht kreeg van God om zijn zoon Ismaël te offeren, hield de duivel hem drie keer tegen en probeerde hem op andere gedachten te brengen. Abraham wilde niet naar hem luisteren en gooide steeds zeven steentjes naar hem. Met het gooien van ieder steentje gooit de pelgrim symbolisch een slechte eigenschap van zichzelf weg. Op die dag is het ook offerfeest. Dat wordt ook wel 'het grote feest' genoemd. Overal op de wereld gedenken moslims het feit dat Abraham zijn zoon moest offeren, maar in plaats daarvan een ram offerde. Moslims offeren die dag een dier en verdelen het vlees onder familie, vrienden en arme mensen. Hierna keren de pelgrims weer terug naar Mekka waar ze nog een keer zeven rondjes rondom de Ka'ba lopen ('afscheidstawaf') en weer tussen Safa

en Marwa lopen. Hierna scheren ze hun hoofd (mannen) of knippen ze een stukje haar (vrouwen) af. De hadj is daarmee afgesloten.

Veel pelgrims gaan daarna (en soms ook daarvoor al) nog voor een bezoek naar Medina om het graf van de profeet Mohammed en zijn metgezellen te bezoeken. Dit is geen verplicht onderdeel van de hadj.

De hadj in Nederland

Vanuit Nederland gaan er ook jaarlijks mensen op hadj. De Saoedi-Arabische ambassade geeft ieder jaar ongeveer 4000 hadj-visums uit. Zonder visum voor de hadj kun je niet naar Mekka. Je kunt alleen een visum aanvragen via een reisbureau. In Nederland zijn er twaalf geregistreerde reisbureaus die zich met de hadj-reizen bezig mogen houden. Vroeger gingen vooral ouderen op hadj. Tegenwoordig zie je dat ook steeds meer jongeren en zelfs kinderen op hadj gaan. Voor kinderen is de hadj niet verplicht. Als je als kind op hadj bent geweest dan moet je later als volwassene toch nog een keer. De hadj (en alle andere islamitische handelingen) tellen namelijk pas vanaf het moment dat je in de pubertijd zit.

Vanuit Nederland vlieg je altijd met een tussenstop in Istanbul, Cairo of Damascus. Daarvandaan vlieg je dan door naar Medina of Djedda. Bij terugkomst uit de hadj is er meestal een groot feest. Veel familieleden en vrienden komen de hadji's ontvangen op het vliegveld. Het vliegveld staat dan vol met mensen met bloemen, dadels, melk, trommels en feestkleding. Daarna komen er nog weken lang mensen op bezoek om de hadji's te feliciteren met hun hadj. De bezoekers krijgen dan altijd een glaasje Zemzem-water en dadels uit Medina. Vaak krijgen de bezoekers ook nog een souvenirkje. Bijvoorbeeld een gebedskleed, een gebedssnoer of sieraden (foto 16).

Deel C: opdrachten

De volgende opdrachten kunnen ter voorbereiding en naverwerking van een bezoek aan de tentoonstelling in de klas gemaakt worden. Het museumprogramma en de opdrachten zijn vakoverstijgend. Het raakt de vakken aardrijkskunde, geschiedenis, godsdienst en handvaardigheid. De opdrachten sluiten aan bij verschillende leergebieden in het primair onderwijs waaronder Oriëntatie op jezelf en de wereld: Mens en Samenleving kerndoel 37 en 38, Ruimte kerndoel 49, Kunstzinnige oriëntatie kerndoel 55 en 56. En het sluit aan bij verschillende kerndoelen in het voortgezet onderwijs waaronder Domein Mens en Maatschappij: kerndoel 36, 37, 38, 43 en het Domein Kunst en Cultuur: kerndoel 48 en 50.

Suggesties vóór het bezoek aan de tentoonstelling (klassikaal):

1. Bekijk Saoedi-Arabië op de landkaart. Laat de leerlingen uitzoeken wat voor klimaat, cultuur en landschap Mekka en Medina hebben.

antwoord: Saoedi-Arabië is een land dat een groot deel van het Arabisch schiereiland beslaat. Het land met de zeer streng gevolgde islamitische leefregels wordt in het algemeen gezien als het centrum van de islam, wat Saoedi-Arabië mede te danken heeft aan de ligging van het belangrijke islamitische bedevaartsoord Mekka. Saoedi-Arabië kent een warm woestijnklimaat met hete droge zomers en milde tot warme vrij droge winters. Het landschap wordt gekenmerkt door grote woestijngebieden (zand en rotsen) en een gebied in het zuidwesten tegen de grens met Jemen aan met steppe-achtige begroeiing waardoor het landschap een groener uiterlijk heeft. Dit bergachtige gebied, het Asir-gebergte, is duidelijk natter dan de rest van het land. Hier worden neerslaghoeveelheden gemeten die op de hoogste plekken oplopen naar ruim vijfhonderd millimeter op jaarbasis. Lokaal gaat het warme woestijnklimaat in dit berggebied over in een warm steppeklimaat.

Het grootste deel van Saoedi-Arabië heeft te maken met droogte, waarbij er op jaarbasis slechts enkele tientallen millimeters neerslag geregistreerd worden. Vooral de laaggelegen woestijngebieden en de kustregio's zijn droog. Saoedi-Arabië, officieel het Koninkrijk Saoedi-Arabië, is een land in het Midden-Oosten en Azië. Het is een koninkrijk gelegen op het Arabisch Schiereiland. Het grenst aan Jordanië, Irak, Koeweit, de Perzische Golf, Qatar, de Verenigde Arabische Emiraten, Oman, Jemen, Bahrein, de Rode Zee en de Golf van Akaba. Saoedi-Arabië is grotendeels woestijn en is bijzonder rijk aan aardolie. In Saoedi-Arabië liggen de twee belangrijkste heilige plaatsen van de islam: Mekka en Medina.

Meer informatie: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Saoedi-Arabië>

2. Bespreek de vijf zuilen van de islam.

antwoord: zie http://nl.wikipedia.org/wiki/Vijf_zuilen_van_de_islam. De vijf zuilen zijn leefregels. Iedere moslims dient deze regels al basis voor zijn leven te nemen. De uitvoer van de regels wordt uitgebreid besproken in de Koran en de Hadith (de overleveringen van de profeet Mohammed).

3. Laat de leerlingen uitzoeken hoe een moskee eruit ziet. Wat staat er allemaal in een moskee en wat is de functie ervan.

antwoord: zie <http://www.vraagislam.nl/vraag-en-antwoord/gebed/51/hoe-ziet-een-gebedsdienst-in-een-moskee-eruit-en-waarom-bidden-mannen-en-vrouwen-apart>
<http://nl.wikipedia.org/wiki/Moskee>

4. Bespreek het belang van Mekka voor moslims. Vergelijk dit met andere heilige plaatsen zoals Vaticaanstad, Lourdes of Jeruzalem.

antwoord: Mekka is het geografische focuspunt van iedere moslim. Vijf keer per dag bidden moslims richting Mekka. De profeet Mohammed is daar geboren en meerdere profeten vóór hem hebben daar geleefd. Dat maakt Mekka tot een stad met een rijke islamitische geschiedenis. De stad Mekka wordt ook in de Koran genoemd als heilige stad.

5. Pelgrims kwamen van oudsher uit alle delen van de wereld. Vaak lopend of op een rijdier. Zoek uit hoeveel kilometer je moet lopen als je vanuit Leiden naar Mekka zou willen lopen. Hoe lang doe je daar dan over?

antwoord: Hemelsbreedte: bij een directe route bedraagt de afstand tussen Mekka en Amsterdam 4.560 kilometer. Via de weg bedraagt de afstand van Mekka naar Amsterdam 6499 kilometer. Een mens loopt gemiddeld 5 km per uur. <http://nl.afstand.org/Mekka>

Suggesties voor verdieping ná het bezoek aan de tentoonstelling (individueel/informatie opzoeken):

1. Moslims geloven in de profeet Mohammed, maar ook in andere profeten. In welke vijf andere profeten geloven zij ook?

antwoord: Jezus, Mozes, Abraham, Adam, Isaac, David, Salomon, Zacharias.

In de Koran staan 25 profeten bij naam genoemd: Adam, Idris, Nuh, Hud, Salih, Ibrahim, Lut, Ismail, Ishaq, Yaqub, Yusuf, Ayyub, Shu'aib, Musa, Harun, Dawud, Suleyman, Ilyas, Al-Yasa, Yunus, Zulkifl, Zakarya, Yahya, Isa en Mohammed. Soms worden ook Luqman en Dhulqarnain tot de profeten gerekend.

2. Als je naar Mekka gaat kun je op hadj of op oemra. Wat is het verschil tussen deze twee?

antwoord: De hadj is de verplichte pelgrimsreis die iedere moslim eens in zijn of haar leven moet ondernemen. De hadj is gebonden aan een tijdstip en bestaat uit een aantal rituelen. Oemra is een bezoek aan de heilige steden Mekka en Medina, dit kan op zich het hele jaar door en kent ook een aantal rituelen, maar veel minder als de hadj. De oemra is niet verplicht.

3. Waarom lopen pelgrims zeven keer heen en weer tussen de heuvels Safa en Marwa?

antwoord: Met het zeven keer heen en weer lopen tussen de heuvels Safa en Marwa gedenken pelgrims Hagar, de vrouw van Abraham. Zij liep 7 keer heen en weer in de hoop mensen te zien die haar water zouden kunnen geven voor haar baby. Na de zevende keer ontsprong op de plek waar ze stond de bron Zemzem die tot nu toe nog actief is. Zemzem-water is voor moslims erg belangrijk. Het is het belangrijkste souvenir wat mee wordt genomen uit Mekka.

4. Wat is de hoofdstad van Saoedi-Arabië?

antwoord: De hoofdstad van Saoedi-Arabië is Ryadh.

5. Waarom wordt er tijdens het offerfeest een schaap geofferd?

antwoord: Met het offeren van een schaap herdenken moslims het moment waarop Abraham van plan was om, in opdracht van God, zijn zoon Ismaël te offeren. God zond toen een ram om te offeren in plaats van Ismaël. Met het offeren van een dier herdenken moslims dit moment. Het offer wordt verdeeld onder de armen en behoeftigen.

6. Noteer twee dingen die je nodig hebt als je op hadj gaat.

antwoord: Een visum voor Saoedi-Arabië, ihram-kleding, inenting, de juiste schoenen, gebedsboekjes.

7. Wat doen pelgrims als ze aankomen in Mekka (noem twee dingen).

antwoord: Ze beginnen met de rondgang rond de Ka'ba, daarna bidden ze achter de Standplaats van Abraham, lopen ze zeven maal tussen Safa en Marwa en drinken ze Zemzem-water.

8. Waarom denk je dat de Ka'ba belangrijk is voor moslims?

antwoord: Omdat het het eerste huis is dat op aarde is gebouwd door de profeet Adam. Omdat het de gebedsrichting is voor moslims, omdat de Zwarte Steen (een stuk steen uit de hemel) erin zit.

9. Hoe is de reis naar Mekka in de loop der jaren veranderd?

antwoord: Vroeger ging men te voet of op een rijdier. De hadj was toen niet voor iedereen weggelegd. Mensen waren soms tientallen jaren op reis. Nu is de hadj veel gemakkelijker omdat de meeste pelgrims per vliegtuig reizen of per boot, bus en trein.

10. Welke invloed heeft de hadj op het leven van pelgrims?

antwoord: Na de hadj worden alle zonden vergeven en komt een hadji terug als een pasgeboren baby. Voor veel mensen is dit een moment om opnieuw te beginnen met het leven.

Discussiepunten (in groepsverband):

1. Voor veel moslims is een bezoek aan Mekka hun diepste wens. Wat zou jij heel graag willen doen in je leven?
2. Wat moet je doen om te werken aan die wens?
3. Hoe denk je dat pelgrims zich voelen ná hun hadj?

Creatieve verwerking (in groepsverband):

1. Maak de Ka'ba bouwplaat.
2. Voorbeeldlessen in geometrische patronen: www.broug.com

Informatieve links

www.broug.com
www.kinderpleinen.nl
kinderenwebhotel.be.previewmysite.com/godsdiensl/islam.htm
www.jeugdbieb.nl/rubriek.php
www.cmo.nl/islam-nl/index.php/anna-en-marrit
www.schooltv.nl/video/heilige-huisjes-moskee

Deel D: praktische informatie

Adres

Bezoekadres: Steenstraat 1, Leiden

Telefoonnummer: 0715168 800

Website: www.volkenkunde.nl

E-mail: info@volkenkunde.nl

Reserveringen: reserveringen@volkenkunde.nl

Bereikbaarheid

Het museum is met het openbaar vervoer heel goed bereikbaar. Vanaf station Leiden Centraal is het 3 minuten lopen.

Groepsgrootte

Maximaal 30 leerlingen. Vanaf 15 leerlingen wordt de groep gesplitst.

Programma's, kosten en duur

- Programma *De bedevaart naar Mekka* van 1,5 uur
begeleid door museumdocent
€ 75,- (maximaal 30 leerlingen)
- Bezoek tentoonstelling op eigen gelegenheid
met inleiding van museumdocent
€ 3,- per leerling (begeleiders hebben gratis entree)
- Tekenworkshop sterpatroon € 150,- excl. materiaalkosten à € 2,50 per leerling (maximaal 30 leerlingen)

Gastdocenten

Speciaal voor het onderwijsprogramma *De bedevaart naar Mekka*, zijn gastdocenten benaderd die als ervaringsdeskundigen kunnen vertellen over de bijzondere objecten en hun eigen hadj. Bij de boeking kunt u uw voorkeur voor een ervaringsdeskundige kenbaar maken.

Reserveren

De programma's kunnen worden geboekt in de volgende tijdsblokken: 09.30-11.00 uur, 11.00-12.30 uur en 12.30-15.00 uur. Neem tijdig voor het geplande schoolbezoek contact op met de afdeling Reserveringen om de mogelijkheden te bespreken en een reservering te maken. Afwijken van de tijdsblokken is mogelijk (in overleg met de afdeling Reserveringen).

Bijlage 1: Bijzondere objecten in de tentoonstelling

1. Wereldkaart met de Ka'ba in het centrum, opgenomen in een Turkse geschiedenis van de West-Indies

(Universiteit Leiden, Bijzondere Collecties)

Mekka wordt op deze wereldkaart in het hart van de wereld geplaatst, gesymboliseerd door een tekening van de Ka'ba met de zwarte kiswa. Symbolisch voor de centrale rol van Mekka in de islam en symbool voor aantrekkingskracht Mekka. De kaart introduceert de lange reis over land en zee die velen moeten afleggen. De kaart toont bovendien de gewoonte van middeleeuwse islamitische kaartenmakers om het noorden onder en het zuiden boven af te beelden.

2. Mini-Koran en foedraal

(Tropenmuseum)

In de Koran worden moslims opgeroepen om de bedevaart naar Mekka te ondernemen. Het handzame formaat van deze mini-koran staat symbool voor de reis die wordt afgelegd tijdens de haddj en voor de islam. Bovendien kennen we de persoonlijke geschiedenis van deze Koran: hij werd gedrukt door de Schotse firma Bryce, en is in 1918 uit Mekka naar Indonesië meegenomen door Cut Peudada, een Acehse vrouw uit een vooraanstaande familie. Belangrijk vanwege de combinatie van het minuscule formaat, het vergrootglas en de heilige tekst in combinatie met het reisverhaal achter deze Koran en de relatie tot Mekka.

3. Kompas, Iran, ca. 1879

(Tropenmuseum)

Hoe weet je als moslim in Irak of Marokko waar Mekka lag? Dat was van groot belang voor de richting waarin je bad. Met dit handzame qibla- (qibla: richting naar Mekka) kon je dat (ook tijdens je reis) bepalen. Op de opbergdoos staan verschillende namen van steden, zoals Istanbul, Damascus, Aleppo, Bagdad, Koefa en Kerbela waren aangegeven. Het kompas heeft een draaibare schijf waarop de booggraden en de vier windrichtingen in westers schrift zijn aangebracht. Het bevat ook de naam van de maker Aghakhani Kashani.

4. Miniaturen uit de *Anis al-Hujjaj*, the Pilgrim's companion of Safi ibn Vali, India, ca 1677-1680. 23 folios, with 11 full page and 9 half page illustrations

(The Nasser D. Khalili Collection of Islamic Art, London)

De mens staat centraal in deze levendige voorstellingen over het vervoer naar Mekka (per schip, kameel, paard, te voet), de stadia van de reis en over de verschillende rituelen (waaronder het stenigen van de pilaren, het afscheren van het haar en het offeren/slachten van kamelen). Op speelse manier geven ze ook inzicht dat de hadj kosmopolitisch is door de verschillende klederdrachten en dat mensen van alle rangen en standen de bedevaart doen.

5. Foto's door Snouck Hurgronje, Nederlandse artsen van Indonesische pelgrims, het quarantaine eiland en de reis per schip.

(Universiteit Leiden)

Het gezicht achter de reizigers die op hadj gingen: enerzijds de massaliteit op de schepen, op de quarantaine eilanden; anderzijds de focus op individuen door de portretfoto's die in het Nederlandse Consulaat in Djedda zijn gemaakt. Hieronder is ook een vroeg (wellicht het vroegste echte) portret van een vrouwelijke hadjgangster gemaakt ter plekke.

6. Reispassen van Indonesische pelgrims

(Collectie Museum Volkenkunde: keuze uit 13.000 stuks)

De passen weerspiegelen de massaliteit van de hadj van Indonesische moslims in de 19de eeuw die onder Nederlands bestuur stonden, en waarvoor het koloniale bestuur logistiek verantwoordelijk was. Tegelijkertijd geven ze een indruk van het individu (door pasfoto, naam, leeftijd, lengte etc.). Door de foto's op de passen komt het menselijke aspect heel dichtbij: een van de passen is bijvoorbeeld voor een moeder (46 jr) en haar twee kinderen (8 en 10 jr).

7. Installatie: Magnetism, Ahmed Mater, 2011, en bijbehorende foto's

(Greenbox Museum Amsterdam)

Deze installatie is een verbeelding van de aantrekkingskracht van de Ka'ba in Mekka. Het verbeeldt de islamitische gemeenschap die de rondgang rond de Ka'ba doet als deel van de bedevaart en het verbeeldt de gemeenschap die door het 'huis van God' wordt aangetrokken en erop is gericht tijdens het gebed.

8. Fragment van de kiswa, Egypte, Cairo, voor 1885

(The Nasser D. Khalili Collection of Islamic Art, London)

De kiswa bedekt de vier buitenzijdes van de Ka'ba en bestaat uit circa 650 vierkante meter geweven zijde. In de zigzagbanden in dit fragment worden de geloofsbelijdenis 'Er is geen god dan God en Mohammed is de boodschapper van God' afgewisseld met een aanroep tot God en 'Moge Zijn glorie vergroot worden', het laatste in gewoon schrift én spiegelschrift. In Mekka verhandelde de Banoe Shaiba familie de oude kiswa elk jaar door kleine stukjes ervan als amulet te verkopen.

9. Flesje met Zemzem-water

(Collectie Snouck Hurgronje, Museum Volkenkunde)

Het flesje bevat het oudst bekende bewaarde water uit de Zemzem-bron in Mekka in museale context. Pelgrims dronken het water niet alleen ter plekke maar namen ook graag wat water mee als souvenir. Het is ook vandaag de dag nog steeds een belangrijk aandenken aan de hadj. Aan het water werd ook beschermende kracht toegekend.

10. Sitara van de Moskee van Profeet Mohammed in Medina, Osmaans Turkije; 1130/1718

(The Nasser D. Khalili Collection of Islamic Art, London)

De afbeelding op dit doek lijkt op een 'mihrab' (bidnis) met een lamp. Waarschijnlijk is dit kleed gemaakt voor het mausoleum van de Profeet. Het textiel draagt de naam van de Ottomaanse sultan Sultan Ahmad III die de opdracht heeft gegeven om dit kleed te maken. De versieringen zijn van zijden en de sitara is geborduurd met (verguld) zilverdraad.

Bijlage 2: Onderschriften foto's lesbrief

De onderschriften horen bij de downloadbare PDF 'Foto's lesbrief MEKKA'

Dia 1:

Titelblad

Dia 2:

Hier staat, steeds in een andere stijl, 'la ielaha iella Allah, Mohammed rasoeloe Allah' wat betekent: 'er is geen god dan God en Mohammed is zijn boodschapper'.

Dit is de eerste zuil van de islam; het getuigen dat er geen andere god is dan God is de essentie van de islam. In veel kalligrafie komt deze zin terug. Vooral in moskeeën, maar ook op schilderijen etc.

Dia 3:

Bovenin staat de naam van God (Allah), rechts daaronder staat Mohammed, links daaronder Omar, helemaal rechts onderin staat Othman, helemaal links onderin staat Ali en in het midden staat Aboubakr. Dit zijn de namen van de vier recht geleide Kaliefen. Zij zijn degenen die de profeet hebben opgevolgd na zijn dood. Hun namen worden ook vaak gebruikt als decoratie in moskeeën. Bij de namen van de Kaliefen staat in het klein ook nog: 'moge Allah tevreden met hem zijn'. Dit is een smeekbede die vaak wordt uitgesproken als men spreekt over de vrienden van de profeet. Bij het uitspreken van de naam van de profeet wordt altijd 'salla Allahoe alajhi wa sellem' dit betekent: 'vrede zij met hem'.

Dia 4:

Riyad is de hoofdstad van Saoedi-Arabië. De meeste vliegtuigen met pelgrims landen in Djedda of in Medina. Daarvandaan wordt dan met de bus naar Mekka gereisd. Er zijn geen directe vluchten vanuit Nederland naar Saoedi-Arabië. Pelgrims maken altijd een overstap in Istanbul, Cairo, Damascus of Amman.

Dia 5:

Dit is de Grote Moskee in Mekka. In het midden zie je de zwarte kubus. Dit is de Ka'ba. De moskee wordt momenteel verder uitgebreid. Nu kan de moskee ruim drie miljoen mensen aan. Na de uitbreiding wordt dat meer dan vier miljoen. Rondom de moskee zijn heel veel voorzieningen; hotels, winkelcentra, restaurants, ziekenhuizen, winkels etc. In Mekka is het het hele jaar door druk.

Dia 6:

Dit is de Ka'ba. Het doek dat over de Ka'ba hangt heet de kiswa. De Ka'ba (in het Arabisch letterlijk 'kubus') is ongeveer tien bij twaalf meter en heeft een hoogte van ongeveer vijftien meter.

Dia 7:

Mekka is naast een religieuze stad ook een belangrijke handelsstad. Zo zijn er veel hypermoderne winkelcentra waar je van alles kunt kopen. Het gebouw dat je hier ziet heet de Mekka Clock Tower en is één van de hoogste gebouwen ter wereld.

Dia 8:

Dit is de 'Masjid Ennabawi' in Medina, de moskee van de profeet Mohammed. Hier ligt de Profeet ook begraven.

Dia 9:

Onder de groene koepel, die je hier ziet, ligt het graf van de Profeet. De koepel wordt 'de groene koepel' genoemd.

Dia 10:

Dit is het hek voor het graf van de Profeet met links en rechts van hem zijn metgezellen Aboubakr en Omar. Moslims bezoeken tijdens hun hadj meestal ook Medina om het graf van de Profeet te bezoeken.

Dia 11:

Je ziet hier mannen in hun ihram-kleding. Alle mannen dragen deze kleding tijdens de dagen van hun hadj. Deze kleding symboliseert een natuurlijke staat waarin rijkdom en status niet belangrijk zijn. Dit zijn ook de doeken waarin een dode wordt gewikkeld. De pelgrim doet zo afstand van al het aardse. Vrouwen hoeven deze kleding niet te dragen. Zij dragen simpele, bedekkende kleding.

Dia 12:

Dit is het tentenkamp van Mina. Hier brengen pelgrims een aantal nachten door in gebed.

Dia 13:

Dit is de berg/heuvel Arafat. Dit wordt ook wel 'de berg van Genade' genoemd. Hier verzamelen alle pelgrims zich op de 9de dag van de hadj om tot zonsondergang te bidden en God te gedenken. Dit is de belangrijkste dag in het jaar en de kern van de hadj.

Dia 14:

Hier wordt de duivel drie dagen achter elkaar symbolisch gestenigd. Hiermee wordt Abraham herdacht die steentjes naar de duivel gooide om hem te verjagen toen hij hem probeerde over te halen om God niet te gehoorzamen.

Dia 15:

In totaal worden 72 steentjes naar de duivel gegooid. De steentjes zijn zo groot als een erwt. Het gaat om het symbolische gebaar.

Dia 16:

Pelgrims nemen verschillende soorten souvenirs mee voor familie en vrienden.

Hier zie je van links naar rechts: een petje, een gebedssnoer, een koran met musk, gebitsreinigingsstok (siwaak, wordt gebruikt als tandenborstel), een kompas en een gebedskleed.

Tweede rij: viewmaster met foto's van Mekka en Medina, parfum en een gebedssnoer.

Derde rij: ajwa dadels; dit zijn speciale dadels uit Medina waar de Profeet erg van hield en Zemzem-water.